

многофункціональної. Некоторые водные мотивы легко узнаваемы в цикле, другие можно распознать при внимательном прочтении. Все они раскрывают бытовую и эстетическую сторону произведения.

Литература

1. Башляр Г. Вода и грезы : опыт о воображении материи / Г. Башляр. – М. : Изд-во гуманитарной литературы, 1998. – 268 с.

2. Воскресенская Н. А. Концепт «ум» в цикле И. С. Тургенева «Записки охотника» и его французских переводах [Электронный ресурс] / Н. А. Воскресенская // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. – Сер. Филология. – 2013. – № 1 (2). – С. 45–50. – Режим доступа : <https://cyberleninka.ru/article/n/kontsept-um-v-tsikle-i-s-turgeneva-zapiski-ohotnika-i-ego-frantsuzskih-perevodah>

3. Лебедев Ю. В. Тургенев / Ю. В. Лебедев. – М. : Молодая гвардия, 1990. – 608 с. (Серия «Жизнь замечательных людей»).

4. Луцянь У. Образы цветов в «Записках охотника» И. С. Тургенева [Электронный ресурс] / У. Луцянь // Вестник науки и образования. – 2014. – № 2 (2). – С. 69–74. – Режим доступа : <https://elibrary.ru/item.asp?id=22913604>

5. Тургенев И. С. Записки охотника. Отцы и дети. Ил. А. Я. Ляшенко / И. С. Тургенев. – М. : Правда, 1986. – 448 с.

6. Силантьев И. В. Теория мотива в отечественном литературоведении и фольклористике / И. В. Силантьев. – Новосибирск, 1999.

7. Форина А. В. Слышать звуки природы и будить собственную фантазию. Функции музыкальных мотивов в произведении И. С. Тургенева «Записки охотника» / А. В. Форина // Русская словесность в школах Украины. – 2005. – № 4. – С. 46–49.

8. Шипицына С. А. Мотив смерти в «Записках охотника» И. С. Тургенева / С. А. Шипицына, О. В. Дедюхина // Студенческая наука XXI века : материалы XI Междунар. студенч. науч.-практ. конф. (Чебоксары, 1 нояб. 2016 г.) / редкол. : О. Н. Широков [и др.]. – Чебоксары : ЦНС «Интерактив плюс», 2016. – № 4 (11). – С. 167–172.

Бондаренко Г.

*– кандидат педагогических наук, доцент кафедры украинской лексики
та литературы Донбасского государственного педагогического
университета*

Каширіна Ю.

*– учитель российской лексики та зарубежной литературы
II квалификационной категории заочно-осветной средней школы
№ 12 м. Дружківки*

УДК 821.161.2-1.09''18''

ОБРАЗ РІДНОГО КРАЮ У ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ МИХАЙЛА ПЕТРЕНКА

У статті порушено актуальні проблеми людини і природи в поетичній творчості Михайла Петренка. Природа рідного краю в поезіях М. Петренка постає як естетична цінність, важливий компонент духовної культури суспільства, могутній засіб цілісного духовного розвитку особистості.

Вірші поета мають таку велику силу, бо сповнені щирої любові до рідної

землі. Думки, надії і мрії поета тісно пов'язані зі Слов'янськом – містом, у якому народився поет, милувався живописною природою річки Тор, де навчався любити співучу мову і українську пісню.

Ключові слова: людина і природа, природа рідного краю, духовна культура, українська пісня.

Бондаренко Г.

– кандидат педагогических наук, доцент кафедры украинского языка и литературы Донбасского государственного педагогического университета

Каширина Ю.

– учитель русского языка и зарубежной литературы II квалификационной категории общеобразовательной средней школы № 12 г. Дружковки

ОБРАЗ РОДНОГО КРАЯ В ПОЭТИЧЕСКОМ ТВОРЧЕСТВЕ МИХАИЛА ПЕТРЕНКО

В статье затронуты актуальные проблемы человека и природы в поэтическом творчестве Михаила Петренко. Природа родного края в поэзиях М. Петренко предстает как эстетическая ценность, важнейший компонент духовной культуры общества, могущественный способ целостного духовного развития личности.

Произведения поэта имеют такую великую силу, потому что наполнены искренней любовью к родной земле. Мысли, надежды и мечты поэта тесно связаны со Славянском – городом, в котором он родился, любовался живописной природой речки Тор, где учился любить мелодичный язык и украинскую песню.

Ключевые слова: человек и природа, природа родного края, духовная культура, украинская песня.

Bondarenko H.

– Candidate of Science (Theory of Education), Associate Professor, Department of Ukrainian Language and Literature, Donbas State Teachers' Training University

Kashirina Yu.

– Russian Language and World Literature Teacher of the Second Category, Comprehensive School 12, Druzhkivka

CHARACTER OF NATIVE EDGE IN POETIC WORK OF МYKHAILO PETRENKO

In this article is broken issues of the day of man and nature in poetic work of Mykhajlo Petrenko. Nature of native edge in the poetries of M. Petrenko as an aesthetic value, important component of spiritual culture of society, mighty means of integral spiritual development of personality.

The verses of poet have such large force, because full of sincere love to native land. Ideas, hopes and dreams of poet, closely constrained with Slovjansk – city in that was born, Torus was granted pardon by picturesque nature of the river, where studied to love a melodious language and Ukrainian song.

Key words: man and nature, nature of native edge, spiritual culture, Ukrainian song.

Постановка проблеми. Ім'я Михайла Петренка донедавна було майже невідомим. Поет увійшов в історію української літератури ХІХ ст. особливою енергетикою слова, контрастністю поетичного образу, пристрастю почувань. Визначальна специфіка літературно-теоретичної практики М. Петренка – романтичний тип свідомості. І філософію життя, і філософію мистецтва в Михайла Петренка єднає ідеалізм, визначення духу провідною сутністю буття. Так у пісні «Дивлюсь я на небо...» знайшли втілення філософські роздуми народу про Всесвіт і безкінечність. Цей твір позначений характерними для європейської романтичної лірики роздумами про смисл життя людини.

Поет утвердив себе не лише піснями, а й новаторством у жанрі віршів-медитацій та пейзажної лірики. Елегійними роздумами, щирою схвильованістю наснажені вірші «По небу блакитнім очима блукаю», «Схилившись на руку, дивлюся», «Весна». Це яскраві зразки медитативної лірики, яка тоді активно виявлялась в поезії всіх європейських народів. У них звучить спільний для романтичної поезії мотив незадоволення сірою буденністю, прагнення Пізнати таємниці космосу, бажання позбутися самотності, знайти душевну рівновагу.

Що ж до пейзажної лірики, то в ній автор сприймає життя більш оптимістично, особливо коли оспівує красу рідного міста, садки, рідні з дитинства береги тихого Тору.

Аналіз останніх досліджень. Так, поетичний цикл «Сніп», що входить до збірки «Молодик», є надзвичайно важливий не лише для композиції збірки, а й для з'ясування проблеми народження поета. Цикл скомпонований із трьох творів, написаних у різний час і об'єднаних філософськими роздумами над долею рідної землі й своєю особисто. Як зазначає І. М. Овчаренко, Михайло Миколайович Петренко проживав у Слов'янську, вивчав мову і побут свого народу. Краєзнавець стверджує, що поезії Петренка були написані під впливом чарівної природи Донеччини [4].

Вадим Оліфіренко у своєму дослідженні «Дума і пісня» пише, що творчість чудового поета М. Петренка закономірно впливає з пошуків усієї української літератури початку ХІХ ст. Разом з тим, тема рідного краю, Донеччини, увійшла досить широко у його творчість. Це збігалося з поетичним кредо Петренка: милі серцю краєвиди Слов'янська, давня і недавня історія України стали предметом його поетичної уяви. Про рідне слобожанське місто поет висловив у вірші «Слов'янськ» [5].

Творчість М. Петренка розвивалась під впливом Тараса Шевченка та Івана Котляревського. І все ж його твори є талановитими, оригінальними. Критик Г. Нудьга наголошує, що

М. Петренко «радісно говорить про красу земного життя, про розкішні сади і луки навколо міста». Ця любов з особливою силою проявилася, коли Михайло навчався в університеті. Проте зі Слов'янськом пов'язані не лише його радощі, але й особисте горе. Закохався юнак у доньку поміщика Арцибашева Галю, але її батько суворо заборонив зустрічатися з хлопцем. «...поезії «Дивлюсь я на небо», «Туди мої очі» стали загальнознаними як пісні. І це є найкращим, вічно живим пам'ятником поету, бо дати народу пісню – значить, у віках жити з ним, розмовляти і ділитися своїми почуттями» [3].

Ще один цікавий і дуже важливий для характеристики поета факт наводить у листі подружжя Шептіїв: «Незабутньою подією в житті Михайла Петренка було відвідання його і Лебедині Тарасом Григоровичем Шевченком під час останнього приїзду на Україну в червні 1859 року. Це була зустріч побратимів по перу, у взаємній прихильності яких не можна сумніватись» [7].

Валерій Романько у своїх дослідженнях про поетів-земляків наголошує, що цей край їм особливо близький та дорогий. «Є у кожного з нас і той маленький куточок, який особливо близький нам: батьківська домівка, рідна вулиця, своє село чи те місто, де ми проживаємо. Часто саме вони є предметом оспівування у віршах, оповіданнях, піснях. Тут можна наводити рядки про всі міста та селища донецького краю – про кожне з них можна скласти легенди, писати вірші. Слова любові до давнього і прекрасного міста Слов'янська звучать у вірші відомого поета Михайла Петренка «Слов'янськ», де автор прославляв не лише донецьку землю, а й наше місто, у якому ми проживаємо» [6].

У статті «Присвячується рідному місту» Валерія Антипова зазначає, що вірші М. Петренка сповнені щирої любові до рідної землі. Поезії автора мають таку велику силу, яка впливає на думки і надії земляків про своє рідне місто. Саме тут народжуються зразки романтичної поезії, сповненої роздумів над таємницями всесвіту, над долею людини, якій важко жити на землі. Михайло Петренко думками завжди линув до рідного краю, до образу коханої слов'яночки, яка стала його натхненням, його долею, його мрією [1].

Вивченням життя і творчості поета-земляка займалися краєзнавці міста Слов'янська А. І. Абрамов та Н. М. Корнієнко.

Отже, **метою** дослідження є виявлення художньої майстерності М. Петренка крізь призму українського романтизму XIX ст.

Мета дослідження вирішує ряд **завдань**:

- обґрунтувати поняття романтизм в українській літературі;
- виявити характерні риси романтизму в його зіставленні з

європейськими аналогами;

– розкрити своєрідність авторської художньої свідомості засобами поетичних творів М. Петренка.

Заглиблюючись у світ духовних переживань особистості і шукаючи «вічну істину», поети використовували такі художні засоби, як складний метафоризм, інакомовлення, натяки, музикальність, багатозначність слова, абстрагованість образів тощо. Усе це зумовлювало високий рівень романтичних творів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Одним з поетів-романтиків XIX століття, творчість якого набрала загальноукраїнського звучання, є Михайло Миколайович Петренко. Його вірш «Небо» став широко відомою народною піснею.

Михайло Петренко був непересічною особистістю, талановитим митцем, гідним пам'яті прийдешніх поколінь. Поет гаряче любив рідну землю, місто свого дитинства Слов'янськ, людей, що в ньому жили, пісні, які лунали на Слов'янщині. Куди б не закидала поета доля, йому найпалкішим бажанням було полинати до рідної сторони. У дитинстві Михайло любив слухати розповіді матері про татарські напади, сумне життя полонених в турецько-татарській неволі. Мабуть, під впливом цих розповідей і уявних картин, народжувались його вірші про минуле України, про козацьку славу. Вони були для нього душею рідної землі, ці «пісні козацькії і думи дідівськії».

Тема рідного краю, образи Донеччини відбилися у таких віршах Михайла Петренка, як «Слов'янськ», «Іван Кучерявий», «Гей, Іване, пора». Цим творам, як і іншим віршам поета, притаманний романтичний настрій: мотиви любовної туги, скарги на горе, замилювання рідним краєм:

*Коли ж, коли ж,
великий Боже,
Мене пошлеш
на рідний край,
Де мав я радість,
мав я рай.*

У цих поетичних рядках поет згадує дороге йому місто свого дитинства і юності. Михайло Петренко жив і творив на початку XIX століття, коли тільки зароджувалась нова українська література, і наш земляк у міру свого таланту розвивав її, торував наступним поколінням поетів і прозаїків шлях до світових вершин художнього слова. У своїх романтичних творах М. Петренко малював два світи – реальний та вимріяний, які утворюють єдиний світ, проте роздвоєний, наповнений прагненнями героя до незвіданого.

Для романтичних творів характерні незвичайні, а іноді й фантастичні події та ситуації, деяка умовність, порушення дійсних співвідношень між явищами, образи піднесених над реальністю, виняткових людей, які наділяються сильними пристрастями й часом діють у вигаданих, мало правдоподібних, часто екзотичних обставинах.

Отже, романтизм – це художній метод у літературі й мистецтві, коли не задовольняючій митця реальній дійсності протиставляються картини життя бажаного, витвореного мрією, піднесеного над дійсністю [2].

Зазначимо, що творчість чудового поета закономірно впливає з пошуків усієї української літератури початку ХІХ століття. Тема рідного краю, Донеччини, увійшла досить широко у його творчість. Це збігалось з поетичним кредо Петренка: милі серцю краєвиди Слов'янська, давня і недавня історія України стали предметом його поетичної уяви. Тому свої враження про дитинство, про рідне слобожанське місто поет висловлює у вірші «Слов'янськ»:

*Слов'янськ, Слов'янськ!
Як гарно ти
По річці Тору, по рівнині
Розкинув пишнії садки,
Квіти пахучі по долині
І так красуєшся собі!*

У циклі віршів «Слов'янськ» поет дещо відходить від своєї провідної теми смутку та розчарувань життям. У віршах, присвячених рідному місту, поет тепло говорить про рідну сторону, її пісенність, що окрасою всієї України.

Усі помисли, надії і мрії Михайла Петренка пов'язані з рідною землею, де вперше він побачив сонячні ранки, ходив по росяних лугах, чув звуки рідної землі:

*А думка вже туди
летить,
де вперше чув я дзвін
вечірній,
Де вперше так
я полюбив
Поля привольні
та діброви,
Де вперше світ
і радість взрів.*

Сприймаючи Слов'янщину як частку української землі, поет в образах дівчини та народної пісні розкриває духовне багатство української народної культури:

*Чи бачив хто слов'янську дівчину?
Чи чув коли, як річ вона веде,
Жартуючи в веселую годину?
Або тоді, як сонечко зайде
І темрява почне томити очі,
Чи лучилось чувать пісні дівочі
І дослухатись як вони,
Так дуже, дуже жалібні,
Чарують Слов'янськ весь, од краю і до краю...*

Краса дівчат з рідного Слов'янська не раз поставала перед ним і на чужині. Милі і ніжні слов'янки – це дорогий спогад його юності. Дівчата його міста не тільки красуні, вони ще й розумні, дотепні, співучі. Слов'янськ у автора асоціюється з людьми, які там живуть, і є вираженням того, чим є місто Слов'янськ. Рідний край – це святе, дороге і бажане для Петренка.

Тому-то й лине поет думкою у рідне місто, куди він часто «думку шле і сльози». А як билося серце Михайла Петренка, коли він після довгої розлуки наближався до рідного Слов'янська. І сьогодні цей вірш хвилює кожного мешканця міста:

*Ось-ось Слов'янськ!
Моя родина,
Забилось серденько
в грудях,
Пригнулись до землі
коліна,
А очі плавають
в сльозах.*

Скільки в цих словах душі, скільки гарячої любові! Вони зрозумілі всім, хто має в грудях святе почуття любові до рідної землі. Для поета земляки-слов'янці – найрідніші на землі люди. Петренко думає, що вони щасливі, бо можуть милуватися красою квітучої землі, чути «в сумерки вечірній дзвін», що пливе над долиною Тору.

Про все найдорожче у своєму житті поет розповів у вірші «Слов'янськ». Цей вірш і понині зворушує своїм глибоким почуттям.

У вірші «Іван Кучерявий» Михайло Петренко під могутнім впливом усної народної творчості першим в українській літературі звернувся до образу Савур-Могили. Савур-Могила – це край української землі, символ героїчної боротьби з нападниками. Милі донеччанам краєвиди рідної землі зустрінемо й у вірші «Гей, Іване, пора...». Нехитрий сюжет тут розгортається за дією головного героя-козака, який вирушає за Дніпро, на польську Україну, за дівчиною:

Минув Донець, минув Торець

І степом скаче по Самарі...

У цих віршах немає детального і розгорнутого зображення картин природи конкретної місцевості. Такий принцип малювання характерний для творів романтизму, бо головним для поета є внутрішній світ героїв, власні почуття, а для лірики М. Петренка властива ще й деяка абстрактність. У поезіях Петренка ми знаходимо багато картин Дінця з пологим та гірським берегами, древнього монастиря над ним, широкого степу – це ж наша земля, наш донецький край.

Вершиною творчості М. Петренка є цикл віршів «Небо», а перший вірш з нього став славнозвісною народною піснею «Дивлюсь я на небо...». Ці вірші є типовим зразком романтичної поезії, сповненої роздумів над таємницями всесвіту, над долею людини, якій важко жити на землі. Почуття невдоволеності життям притаманне усім, нарікання на долю теж властиве багатьом із нас. Тож почуття, виражені у вірші «Небо», знаходять відгук в серцях багатьох. Славнозвісна пісня «Дивлюсь я на небо...» на слова М. Петренка стала народною і назавжди залишилась у пам'яті людей.

Призначення людини, – згідно із народним уявленням, – визначалося схильністю людини до певної праці та успіхом у її виконанні. Вияв ідеї сродності знаходимо у поезії М. Петренка «Недоля» («Дивлюсь я на небо...»). Зміст монологу ліричного героя поезії – не претензії до життя, Долі-Фатуму, Бога. Він є яскравим свідченням того, що автор вірша глибоко усвідомив свою сродність – бути Поетом. Ключова позиція «земля-небо», зазначена вже у першій строфі поезії, обумовлює композиційний прийом контрасту, притаманний деяким іншим Петренковим творам. Романтична невдоволеність зумовлена невідповідністю креативних можливостей митця втіленню художньо-естетичного ідеалу, якого прагне творча особистість художника, й викликає почуття одвічної туги за недосяжним. Це недосяжне – Бог та Вічність.

М. Петренко був обізнаний з ідеями західноєвропейського романтизму, бо космізм, притаманний західноєвропейському, передусім, німецькому романтизму, у контексті поезії українських романтиків знайшов яскравий вияв лише у творчості Петренка і набув особливого національного забарвлення. У Михайла Петренка ідея нескінченності втілилася в образі неба, що водночас і космічною субстанцією, і вищим духовним виміром. Небо – місце зосередження всіх світових ідей, що вибудовує людина-творець і втілює у земних формах відповідно до традицій людської культури.

Ідея божественної природи поезії не є в історії культури новою. Місце перебування Всевишнього – Небо – є, на думку

багатьох поколінь художників слова, останньою інстанцією істини та невичерпним джерелом поетичного прозріння. Саме такого неба прагнула душа М. Петренка, сповнена смутним, притаманним поетові-романтику нерозважним відчуттям, що дістатись цього навіть істинному художнику неможливо.

«Чому мені, Боже, ти крилець не дав?» – не буквальный жаль, що людина не літає. Крила – образ натхнення, мусять врятувати Поета від невблаганної буденщини і допомогти йому підвестись над нетривким, недовговічним земним. Крила – це те саме унікальне знаряддя, що дає людині наблизитись у творчому акті до ідеалу втілення «нашого божественного хотіння». Поезія «Дивлюсь я на небо...» стала народною піснею, яка зворушує своєю глибокою щирістю, філософськими роздумами про Всесвіт, про нескінченність. Слухаючи цей твір, ніби сам набуваєш крил, і з'являється бажання бути корисним людям і Вітчизні.

М. Петренко усвідомлює, що земне життя людини – не замкнений простір духовного розвитку, шлях до Бога не припиняється ніколи і смерть не означає закриття душі для любові.

Висновки. Отже, там, де мірило істини, втілено ідеальне начало. Якщо ідеальним макрокосмом тут виступає небо, що втілює вічність і нескінченність буття Всевишнього, то ідеальним мікрокосмом є земля, а саме – місто Слов'янськ. Отже, згідно із традиціями романтичного мистецтва, ліричний герой поезії М. Петренка шукає ідеалу, що не може стати здобутком його життєвої долі. Тож не знайдеться в нашому місті жодної людини, яка б не була зворушена глибокими почуттями поета, його любов'ю до рідного міста, до наших пісень, до нашої мови, до краси рідної природи. Це і є внеском у розквіт культури нашої незалежної держави – України.

Література

1. Антипова В. Присвячується рідному місту / В. Антипова // Слов'янський сокіл. – Слов'янськ, 1997.
2. Лесин В. М. Словник літературознавчих термінів. – 4-е вид., переробл. і доп. / В. М. Лесин, О. С. Пулинець. – К. : «Радянська школа», 1997. – 486 с.
3. Нудьга Г. Два поети-романтики : Вступ до кн. : «Віктор Забіла. Михайло Петренко» : Поезії / Г. Нудьга. – К. : Радянський письменник, 1997. – С. 34–48.
4. Овчаренко І. М. Дав пісню крилату / І. М. Овчаренко // Донбас. – 1998. – № 4. – С. 96–97.
5. Оліфіренко В. В. Поет, який мріяв про небо / В. В. Оліфіренко // Сільська Донеччина. – 1997. – № 5. – С. 20–26.
6. Романько В. І. Література рідного краю : Підручник / В. І. Романько. – Донецьк, 2007. – С. 41–44.
7. Шептій К. Його книжки «ходили по руках» / К. Шептій // Вітчизна. – 2003. – № 6. – С. 166–170.